

Litteratur

ERIK ANNERS:

Wendela Hebbe

Biografier skrivna i släktkrönikans form och författad av en släkting kan ibland bli påfrestande. De präglas gärna av en rörd släktkärlek liksom av bristande sinne för vad som kan intressera den utomstående läsaren. Brita Hebbe har givit sig på den ingalunda lätta uppgiften att ge en levnadsteckning ("Wendela. En modern 1800-talskvinna". Natur och Kultur. 48 kr inb) av en av 1800-talets mest intressanta svenska kvinnogestalter, Wendela Hebbe, "den första kvinnliga journalisten".

I större delen av boken lyckas hon undvika ovan antydda fallgrop. Så långt hon har ett upplysande (och delvis nytt) brevmaterial att bygga på löser hon också sin uppgift väl; när materialet mot slutet sviker henne, tager släktkärleken överhand. Men boken är givande ändå, både från litteraturhistorisk och socialhistorisk synpunkt. Dessutom är den bra skriven.

Prostdottern Wendela Hebbe började sitt liv som vuxen under gynnsamma auspicer. Hennes man, Clemens Hebbe, var en ung jurist i domarkarriären, som tack vare välbärgad far år 1832 kunnat köpa godset Näsbyholm utanför Värnamo som en ståndsmässig bostad åt de nygifta. Men snart skulle två hot mot hennes sinnesfrid aktualiseras. Det ena kom från Esaias Tegnér, då utled på biskopsmöderna i Växjö och i sitt personliga liv djupt olycklig efter brytningen med Emili Selldén. Han hade tidigare fattat tycke för den vackra och begåvade Wendela och gjorde henne nu sin kur i en lika hänsynslös som poetisk form. Hon beundrade honom djupt som "skaldefurste" och höll av honom för hans goda hjärta. Men hon var gift, förmodligen personligen lycklig med sin charmfulle man, hon hade barn att tänka på och hon ville inte alls. Den samlade brevväxlingen ställer Tegnérns fasoner på äldre dagar i ett obarmhärtigt ljus och den lilla kloka och tappra damen i ett så mycket bättre. I ett av sina brev säger hon till Tegnér: "... i dessa (dvs brev) finns intet av det där 'jag vet icke vad', varigenom Du i

umgänget avlägsnar det förtroende och den hjärtlighet varmed man ovillkorligen vill nal-kas Dig. I Dina brev är det annorlunda". Det var klara verba; möjligen hade hon uppfattat att Tegnér inte längre var vid full själslig hälsa. Trots detta behöll de kontakten.

Hon behövde den, och all annan hjälp hon kunde få. Mannen var lika fantasirik som i avsaknad av verklighetssinne och hans affärer blev därefter. Det slutade med katastrof: konkurs och landsflykt undan åtal för bedrägeri och förfalskning. Han skulle uppleva växlande öden, än utblottad spekulant, än framgångsrik i äventyrliga politiska företag.

Wendela flyttade snart till Stockholm. Genom goda vänner kom hon in i kretsen kring Aftonbladet. Lars Hierta fann att hon hade en för dåtida unga damer ovanlig bildning — särskilt i litteratur och moderna språk — och att hon kunde skriva. Hon gavs kontrakt med tidningen och därmed trygghet tillsvidare. Men hon fick göra skäl för sig i hårt journalistiskt vardagsarbete och skrev också några måttligt lyckade romaner. En övergiven hustru med tre barn, som till på köpet var av sk god familj, var i dåtidens Sverige i en förtvylad situation om hon var hänvisad till att själv försörja sig och sina barn. Wendela Hebbe lyckades; hon fick därtill snabbt många vänner som beundrade och höll av henne, bland dem C J L Almquist.

Om brevväxlingen med Tegnér är en tyngdpunkt i biografien, är skildringen av hennes vänskap med Almquist en annan. Det är åtskilligt nytt förf kan bidra till belysningen av den vilsne romantiker och "rabulitiska" sociale reformivrare, som skulle ge upphov till 1800-talets största skandal. Nyheten har som bekant Stig Jägerskiöld gjort sannolikt att Almquist var oskyldig till de beskylningar för giftmordsförsök och förfalskning, som alltsedan hans flykt fläckat minnet av en av våra mest originella litterära gestalter. Någon betydelse bör man nog tillmäta Wendela Hebbes fasta tro på Almquists oskuld. I allt fall säger det mycket om reakt-

tionen bland Almquists kvinnliga vänner att en annan av dem menade att Almquist aldrig begått något brott. Han var ett stort barn, och barn kan man inte tillräkna vad de gör.

Förf ger, utan att själv gå in på temat, ett visst stöd för Jägerskiölds psykologiska tolkning av Almquists uppträdande, nämligen att han, som den naiva och labila fantasimänniska han var, flydde i panik i tron att han skulle kunna försvara sig bara han kom utom räckhåll för förföljelse.

Wendela Hebbes engagemang vid Aftonbladet slutade med en katastrof av annat slag. Hon blev förälskad i Hierta, som var en farligare herre än Tegnér, och fick barn med honom. Hiertas säregna kombination av hett temperament och kylig realism i praktiska angelägenheter framträder särdeles åskådligt i hans agerande under denna kris. Han etablerade sig helt sonika med två familjer (han hade en talrik barnskara med sin hustru) och balanserade situationen utåt på ett häpnadsväckande skickligt sätt. Men hustrun led fruktansvärt, och Wendela Hebbe fick ekonomiska dåtida klassiska utvägen (för ekonomiskt välsituerat folk) vid illegalt barnafödande: att försvinna i tystnad och föda barnet ut-

omlands under obeskrivlig övergivenhet. Hon redde upp den krisen också, likvisst med Hiertas stöd. Hans generositet och omtänksamhet mot henne sviktade aldrig, och de tycks ha varit lyckliga i sin gemenskap sådan den nu var.

Hon överlevde honom i många år — förankrad i litterärt och journalistiskt arbete liksom i omsorger och bekymmer för barn och släktingar. Vad som hände henne efter Hiertas död tillhör emellertid snarast släktkrönikans värld.

Wendela Hebbes livsöde och yrkesinsatser är på ett särskilt sätt aktuella under det innevarande "internationella kvinnoåret". Den tid hon levde i och de problem hon hade att kämpa med tycks för oss ligga så oändligt långt borta — trots att tidsavståndet bara är ett århundrade. Kvinnans och särskilt yrkeskvinnans ställning är så helt annorlunda nu — likaså hennes relationer till mannen. Wendela Hebbe levde som en särgestalt i ett utpräglat patriarkaliskt samhälle. Hon tillhörde de få som i den miljön lyckades fullt ut hävda både intellekt, karaktär och kvinnlighet. Därför är hon värd att minnas och boken att läsas.